

25 years Turkish philology specialty at Konstantin Preslavski University of Shumen.

Facts and sign figures

Abstract: The present report aims to clarify some questions related to the creation, the educational and scientific activities, the material base and, above all, the teaching staff of the Department of Turkish Language and Literature at the Faculty of Humanities of Konstantin Preslavski University of Shumen. Chronologically, the present study covers the period since the founding of the Department (initially with the status Sector at the Russian Language Department) in 1992 to nowadays. For realization of this purpose we used generally documents stored in the archives of the Department of Turkish language and literature as well as some research devoted to the history of higher pedagogical education in Shumen, as well as works exploring the history of Shumen University and the history of the separate departments in it.

Author information:

Memish Merdan

Head Assistant Professor, PhD
in Department of Turkish Language and literature
in Faculty of Humanities
at Konstantin Preslavsky – University of Shumen

✉ m.merdan@shu.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

Shumen University, Turkish Language and Literature
Department, Turkish Philology, foreign-language
training, History.

Настоящият доклад цели да се изяснят някои въпроси, отнасящи се до възникването, учебната и научната дейност, материалната база и най-вече формирането на преподавателския състав на Катедра „Турски език и литература” към Факултета по хуманитарни науки на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски”. Хронолигично настоящата разработка обхваща периода от основаването на Катедрата (първоначално със статут на сектор към Катедрата по руски език) през 1992 г. до днес. За реализирането на тази цел сме използвани основно документи, съхранявани в архива на въпросната катедра, а така също и някои изследвания, посветени на проучването на висшето педагогическо образование в град Шумен, както и трудове, изследващи историята на Шуменския университет и на историята отделните катедри в него. Текстът на настоящия доклад е част от бъдеща публикация, посветена на развитието на туркологията у нас, и в частност в гр. Шумен.

Специалността „Турска филология” е разкрита в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски” (по това време Висш педагогически институт „Константин Преславски”) през учебната 1992-1993 г. с решение на академичния съвет от 1992 г. и писмо на Министерството на образованието и науката от същата година. Специалността е разкрита в отговор на една новопоявила се тогава обществена необходимост, каквато е въвеждането на изучаването на турския език като майчин в българското училище и по своята същност този акт представлява важна крачка към приобщаването на България към европейските политически, икономически и културни структури.

Новата специалност има за цел да осигури образование, необходимо за дипломирани специалисти по турски език и литература, способни незабавно да се включат в изучаването на турски език в училище, да работят като преводачи на художествена литература или на специализирани текстове от и на турски език, както и подготовка на солидно подготвени кадри с филологическо образование за различни видове дейност в областта на журналистиката, издателската дейност, културата, икономиката и др. (Документи № 4 и № 8 от архивните източници, посочени в края на текста)

По своя характер новата специалност е едновременно уникална, нова и традиционна: уникална е, тъй като само в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски” (ШУ) е като специалност „Турска филология” (в Софийския университет „Св. Климент Охридски” е специалност „Тюркология”, а във филиала на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” – гр. Кърджали – „Турски и български език”); нова е в смисъл, че в този си вид е разкрита в университета през 1992 г., а е традиционна за висшето училище и региона, доколкото в известен смисъл може да се приеме като продължител на съществуващата от 1964 г. до 1972 г. в тогавашния факултет-филиал на Софийския университет (от 1971 г. Висш педагогически институт-Шумен) специалност „Турски език и география”¹.

Още с откриването си специалността „Турска филология” предизвиква голям интерес, независимо от факта, че статутът на турския език в училище е на свободноизбираем, незадължителен предмет. От учебната 1993-1994 г. е проведен и двегодишен курс за преквалификация на специалности за полувисше и висше образование по специалност „Турска филология”. Това е продиктувано от факта, че след въвеждане на изучаването на майчин език-турски в училище почти всички общини в регионите, където турски език се изучава като майчин, имат сериозни проблеми с осигуряването на учители по турски език.

Учебният план на специалността „Турска филология” е уникален, поради това, че само в ШУ се води обучение по тази специалност. Може да се говори за частична аналогия с учебния план в специалност „Тюркология” в Софийския университет „Св. Климент Охридски” (СУ).

До учебната 1996-1997 г. обучението в специалността се води по една образователна степен, съответстваща на магистърска, а от учебната 1997-1998 г. – с възможност за обучение по степени „бакалавър” и „магистър”.

Първоначално новата специалност е ориентирана предимно към студенти, носители на турския език. Но още през първите години, последвали откриването на специалност „Турска филология”, започва да се забелязва определен интерес към специалността от студенти, които не са носители на турския език. Така например, по информация, извлечена от архива на катедра „Турски език и литература“ (КТЕЛ), при откриването на специалността от приетите около 150 души само двама не са носители на турския език; през учебната 1997-1998 г. те са 13 от общо 50 приети, а през 2001-2002, от 40 души приети студенти в редовно и задочно обучение, студентите, които не са носители на турския език са 13 (Документ № 8 от архивните източници, посочени в края на текста).

Един от проблемите, пред които се изправя новата специалност в първите години след разкриването си, е свързан с кадровата обезпеченост. Това е обусловено факта, че от 1972 г. до 1992 г., а на практика – до завършване на първия випуск през 1996-1997 г., кадри по турски език с висше образование в Шумен не са подготвени. Завършилите до 1972 г. в преобладаващата си част са се преквалифицирали в други специалности. Поради това в първите години за обучението по специалните дисциплини е използвана помощта на изявени и утвърдени преподаватели от Центъра за източни езици и култури при СУ, а така също и специалисти от Българската академия на науките (БАН) и Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” (НБКМ). Това са висококвалифицирани преподаватели, някои от които известни учени от световен мащаб:

Професор Емил Боев – утвърден специалист по сравнителна граматика на тюркските езици, диалектология, турска граматика, татаровед и гагаузовед, алтаист. През 1956 г. се

¹ През 1964 г. в Шумен на мястото на Института за прогимназиални учители се открива факултет – филиал на Софийския университет за подготовка на учители за 5-7 клас. Срокът на обучение е три години, като завършилите имат право да продължат обучението си в Софийския университет в задочна форма. При откриването филиалът е главно с природо-математически профил и в него обучението се осъществява в три отдела, единият от които е география и турски език, просъществувал до към началото на 70-те години на ХХ в. Този отдел е районизиран, предвид спецификата на района и недостига на учители по турски език в Североизточна България. (Ил. Параскевов, 2005: 85-85)

дипломира от СУ със специалност турска филология. През 1960 г. започва преподавателската си дейност в същия университет. През 1973 г. е избран за доцент, а през 1991 г. получава научното звание „професор”. От 1979 г. е ръководител на Катедрата по източни езици към Факултета по класически и нови филологии до трансформирането ѝ в „Център по източни езици и култури” през 1985 г., на който е основател и първи директор. Проф. Боев преподава съвременен турски език, казахски език и кримскотатарски език. Той е и един от основателите на специалност „Турска филология” в ШУ. Тук през периода 1992-2007 г. той чете лекции по дисциплините увод в специалността, съвременен турски език, турска диалектология, сравнителна граматика на тюркските езици и др. на студентите от специалности „Турска филология“ и „Руски език и турски език“ (по-късно „Приложна лингвистика (Руски език и турски език)“). През учебната 2001-2002 г. проф. Боев води дисциплините „Увод в Алтаистиката“ и „Хуно-алтайски езици и диалекти в българските земи“ на студентите от специалност турска филология, магистърски модул „Хуно-алтаистична българистика“, ръководител на който е самият той.

На 8 юни 2004 г. проф. Емил Боев получава званието „доктор хонорис кауза” на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски”. Темата на академичното му слово е „За тюркологията като наука, импресия и поука”.

За особено значимите му заслуги за развитието на българската наука и култура през 2010 г. проф. Боев е удостоен с орден „Св. Св. Кирил и Методий” първа степен.

Професор д.и.н. Елена Грозданова – виден историк турколог. През 1964 г. тя завършва специалност „Ориенталистика“ в СУ, а през 1969 г. защитава докторска дисертация в Московския държавен университет, след което е назначена в Института по история при БАН. Специализира в Унгарската академия на науките – Будапеща (1974), Института по история на Близкия Изток и тюркология към Мюнхенския университет (1982), Британската академия на науките – Лондон (1993), Бирмингамския университет (1997), Австрийската академия на науките – Виена (1998). През 1989 г. след успешна защита на труда „Българската народност през XVI век. Демографско изследване”, получава научната степен „доктор на историческите науки”. Този труд, след като е публикуван във вид на монография, през 1990 г. ѝ носи наградата за българистика „Паисий Хилендарски” на Президиума на БАН и Академичния съвет на Софийския университет „Св. Климент Охридски”. Проф. Грозданова е била председател на Научния съвет на Института за история, негов научен секретар, както и член на редколегията на списание „Исторически преглед”. Дълги години е член на Специализирания научен съвет по Нова и най-нова обща история към ВАК, както и на различни авторитетни научни организации в страната и чужбина. Научните ѝ интереси са насочени главно към проблемите на османската, балканската и българската социално-икономическа история от периода XV-XVII в. В ШУ проф. Грозданова преподава до 2004 г. Дисциплините, които чете на студентите от специалност турска филология са история на Турция, странознание на Турция, турска етнокултура, а така също и задължително избираемите дисциплини „Османски извори за българската история“ и „Османско изкуство и култура“.

Доцент Вера Самарджиева – научните ѝ интереси са насочени предимно към турската литература, теорията и практиката на превода, турската фразеология, турския фолклор. Автор е на учебен фразеологичен речник и е съставител на учебни помагала за студентите от специалност „Тюркология” в СУ. Участва и консултира при съставянето на енциклопедии и научни справочници. Бидейки носител и на двата езика (български и турски), доц. Самарджиева е преводач на високо равнище. В ШУ чете лекции по дисциплините Стара турска литература, Нова и най-нова турска литература, Теория на превода, Традиции и иновации в турската литература.

Доцент Мария Калицин е филолог-османист от Института по балканистика при БАН. Член е на Научния съвет към Центъра за обучение при БАН и на Научния съвет на Института по балканистика. Доц. Калицин е съставител и преводач на редица томове от поредицата „Турски извори за българската история“. Издава и прави обстоятелни коментари на османски

хроники и други наративи с особено значение за българската история от XV и XVI в. Носител е на първа награда и грамота на Съюза на българските преводачи през 1983 г. за превода на исторически текст от XV в. До 2004 г. чете лекции по османски език на студентите от специалност „Турска филология” в ШУ.

Доцент Стефан Андреев дълги години ръководи Ръкописно-документалния център при НБКМ. Член е на Издателския съвет на Главно управление на архивите при Министерския съвет, а през периода от 1999 до 2003 г. е председател на Научния съвет на НБКМ. Научните му интереси са в областта на историческата география, теоретичните проблеми на османската палеография и дипломатика и филигранология. Доц. Андреев е автор, съставител, преводач, редактор, рецензент на редица научни трудове. До 2004 г. чете лекции по османска дипломатика и палеография, и води задължителноизбираемите дисциплини теория и практика на превода на османотурските документи, османска канцеларска практика и др. на студентите от специалност „Турска филология”.

От 1999 г. до 2015 г. в специалност турска филология на ШУ преподава и **доцент Катерина Венедикова**. Катерина Венедикова завършва специалността „Турска филология” в СУ през 1966 г. От 1966 до 1971 г. преподава практически турски език и води упражненията по съвременен турски език в същата специалност. От 1972 г. работи в Института по история на БАН. Основните ѝ научни интереси са в областта на османотурската и арабописмената епиграфика, османотурската и арабописмената текстология, османотурските извори за българската история от периода XIII-XX в. Автор е на множество трудове в посочените области. Дисциплините, които тя води в ШУ са история на турския език и историческа граматика, османски език, история на Турция, съвременен турски език и др. С научната и преподавателската дейност, която развива, доц. Катерина Венедикова продължава семейната традиция на именитите историци ген. Йордан Венедиков и проф. Иван Венедиков.

През годините в Катедрата „Турски език и литература“ са преподавали и такива изтъкнати специалисти като: Жана Желязкова (СУ), доц. д-р Баян Райханова (СУ), доц. д-р Йорданка Бибина (БАН), проф. Ибрахим Татарлъ и др..

Научният принос и ръководството на специалността „Турска филология”, осъществявани от тези специалисти, създава стабилни основи за укрепване и развитие на Катедрата „Турски език и литература” на Шуменския университет.

Неоценим принос за успешното развитие и функциониране на КТЕЛ имат и нейните ръководители, които спомагат за създаването на творческа атмосфера и инициативност в това научно звено. Те подпомагат професионалното развитие на младите си колеги, насърчават подготовката и издаването на учебна литература от тяхна страна и съдействат за осъществяването на научната им дейност. През периода 1992-2017 г. ръководители на катедра „Турски език и литература” са:

Николай Семов

Ст. преп. Николай Семов е роден през 1955 г. в с. Хайредин, Врачанско. През 1979 г. завършва специалност Руска филология във ВПИ – Шумен, а две години по-късно, след спечелен конкурс, е назначен за асистент по съвременен руски език. Научните му интереси са в областта на съвременния руски език, по-специално - синтаксиса и функционалната граматика, както и на контрастивната лингвистика и превода. През периода 1992-1998 г. е ръководител на сектор Турски език към Катедрата по руски език. Във времето, в което той е ръководител на Сектора, след спечелени конкурси за асистенти са назначени Хашим Акиф (1994), Емине Халил (1995), Назмие Хасанова (1995) и Фикрие Мехмед (1996). За хонорувани преподаватели са назначени Михаил Янчев, Ресми Шериф, Ибрахим Хасан и двама от кадрите на бившия отдел „География и турски език” в шуменския факултет-филиал на СУ – Мехмед Бейтулла и Хилми Ембиев. А за преподаването на основните академични дисциплини са привлечени част от посочения по-горе екип от хабилитирани преподаватели.

През 1998 г. ст. преп. Николай Семов участва в работата на комисията по изготвяне на доклад - самооценка на специалност Турска филология, въз основа който доклад е изготвен проект за начална акредитация на специалността.

Хашим Акиф

Доц. Хашим Акиф е роден през 1946 г. в с. Щерна, Кърджалийско. През 1971 г. завършва специалност „Турска филология” в Софийския университет. Работи в ШУ от учебната 1992-1993 г. като хоноруван асистент, а от есента на 1994 г. е назначен за редовен асистент. В началото на преподавателската си дейност в Университета той води упражнения по практически турски език, а впоследствие чете лекции по съвременен турски език – фонетика и лексикология, морфология, синтаксис, по диалектология и по турски фолклор. Научните му интереси са в сферата на съвременния турски език, експерименталната фонетика, турския фолклор и диалектология. От март 1998 г. до края на 2000 г. е ръководител сектор „Турски език и литература”. През този период той успява да стабилизира специалността, като решава проблемите с обезпечаване на лекционните курсове с хабилитирани преподаватели, съдейства за разрешаването на битовите проблеми на приходящите преподаватели и взема активно участие в работата по акредитацията на специалността. По негово време продължава формирането на състава на Катедрата. През 2000 г. след проведени конкурси за асистенти към Катедрата са назначени двама от възпитаниците ѝ – Мийрям Салим и Менент Шукриева.

През периода след 2002 г. наред с преподавателската и разностранната си административно-спомагателна и организационна дейност Хашим Акиф успява да подготви своя хабилитационен труд и през 2007 г. е избран за доцент. През февруари 2009 г. е назначен отново за ръководител на КТЕЛ, която длъжност изпълнява до 2012 г. (Документи № 5 и № 6 от архивните източници, посочени в края на текста)

Доц. Хашим Акиф е основател и на специализираната библиотека по туркология, обзаведена по негова инициатива с мебели и необходимата техника. Отново благодарение на неговите усилия от скромна библиотечна сбирка в началото, тя се превръща в богата база, чиито книжен фонд към настоящият момент възлиза на няколко хиляди тома: научни трудове, сборници с изследвания, справочна литература, периодични издания и художествена литература на турски език, но притежава и такива, публикувани на български, руски и английски. Библиотеката е изцяло специализирана по проблемите на турския език, турската литература, история и култура.

Чрез съдействието на доц. Акиф студентите имат възможност да слушат лекции, четени от водещите преподаватели на тракийския университет – гр. Одрин, Турция (доц. д-р Али Ихсан Йобек, доц. д-р Реджеп Дуймаз, д-р Есат Джан и др.) (Архивните източници, посочени под № 7 в края на текста).

През 2000 г. с решение на Факултетския съвет на Факултета по хуманитарни науки Катедрата по руски и турски език се обособява в две катедри: Катедра по руски език и Катедра по турска филология, като е обявен конкурс за ръководител на новата катедра. През ноември 2000 г. след проведения конкурс, за ръководител на Катедрата по турска филология е избрана проф. д-р Т. Чалъкова (тогава доцент).

Татяна Чалъкова

Проф. д-р Татяна Чалъкова е родена през 1952 г. в с. Ленинка, Красноградски район, Харковска област, Украйна. През 1978 г. завършва Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий”, специалност „Руска филология”. От 1979 г. е на работа в ШУ. През 1986 г. защитава кандидатска дисертация в Ленинградския държавен университет, а през 1996 г. е избрана за доцент. През 2014 г. тя получава научното звание „Професор“. От 1997 до 1999 г. е ръководител на катедра Руски език. От края на 2000 до 2008 г. и от 2012 г. до настоящият момент проф. Чалъкова е ръководител на катедра Турска филология (Турски език и литература).

Член е на Съюза на учените в България – клон Шумен, Дружеството на русистите в България, член е и на Славянското дружество - Шумен

Освен редица дисциплини в специалността Руска филология, тя чете лекции в туркологични специалности по Психолингвистика, Етнолингвистика, Етнопсихолингвистика, Основи на лингвоконцептологията, Увод в тюркското езикознание, Увод в теория на комуникацията, Етнопсихолингвистични аспекти на туристическия дискурс и др.

Проф. д-р Татяна Чалъкова е автор на 2 монографии, съавтор на 5 монографии, като три от тях са написани под нейната обща редакция, на 7 учебника и учебни помагала, автор е на над 80 студии и статии, част от които са публикувани в чужди реферирани издания. Под научното ръководство на проф. Т. Чалъкова са подготвени три колективни монографии – в областта на съпоставителната фонетика, методиката на преподаване на чужди езици, лингвокултурологията и фолклористиката.

С цел подобряване на качеството на учебния процес, под ръководството на проф. Т. Чалъкова изцяло са обновени учебните планове за бакалавърска степен, като номенклатурата на учебните дисциплини е обвързана с реализацията на студентите, завършили специалността „Турска филология“, а също така с най-новите тенденции в образователния процес и по-конкретно интердисциплинарния подход при изграждането на лингвистичната и филологическата компетенция на обучаваните. Същият подход заляга и в основата на новите учебни програми по практически турски език: системата за обучение по практически турски език добива характеристики на гъвкава система, която е предназначена, както за обучение на студентите – носители на турски език (билингви с различна степен на владее на езика), така и за носителите на българския език, които изучават турския език като чужд. (Документи № 1 и № 2 от архивните източници, посочени в края на текста). С новите промени в учебния план на специалността проф. Чалъкова полага началото на разработване на новата лингвистична парадигма в туркологията – когнитивната лингвистика, едно научно направление, което все още не е разработено, както в България, така и в Турция. В това направление успешно са защитени 9 дипломни работи. Под нейното ръководство Неврие Чуфадар успешно защитава докторската си дисертация по Фолклористика (турски фолклор).

Проф. Чалъкова е един от основателите на „Центъра за източни култури и интеркултурни връзки“, чиито първи директор е тя. Тук се провеждат първите академични семинари не само на преподавателите в специалността но и от колеги в сродни специалности. Впоследствие този център е преобразуван в Център за туркологични изследвания, в който център се продължава традицията за обмен на научните и практико-приложни разработки на колегиума и се поставя началото на издаването на сборника „Туркологични студии“, а впоследствие на поредицата „Туркологични изследвания“.

Същевременно академичния състав на КТЕЛ е попълван с нови кадри. През октомври 2001 г., след спечелен конкурс за асистентско място по Методика на обучението по турски език и литература, е назначен Бюлент Кърджалъ, а от януари 2002 г., в Катедрата започва работа и Ембие Кязимова. През 2007 г. към този академичен състав се включва и доц. д-р Венета Янкова. През 2014 г. след проведени конкурси са назначени на длъжност главен асистент д-р Вежди Хасан (турска литература) и д-р Неврие Чуфадар (турски фолклор), а през 2016 г. и д-р Мемиш Мердан (история на Турция) – бивши докторанти към КТЕЛ.

Под научното ръководство на доц. Катерина Венедикова ст. ас. Мийрям Салим подготвя и защитава през 2008 г. дисертационен труд, посветен на проблемите на историята на турския език и историческата лингвистика. През 2014 г. гл. ас. д-р Мийрям Салим е избрана за доцент.

През последните 5 години в Катедрата по турски език и литература по докторската програма Тюркски езици (турски език) са обучавани 3 докторанти. През 2015 г. в Катедрата по докторска програма Тюркски езици (турски език) успешно премина публичната защита на докторант гл. ас. Ембие Кязимова (по съвременен турски език - морфология) с научен ръководител – проф. Е. Боев. Свидетелство за потенциала на обучаващото звено за обучение на

докторанти са и високите оценки при акредитацията на ОНС “доктор” по професионално направление Филология – докторска програма Тюркски езици (турски език).

През 25-те години от своето съществуване Катедрата се утвърждава и придобива авторитет като резултат от активната работа на всички бивши и настоящи преподаватели. Към момента кадровото състояние на катедрата по Турски език и литература е едно от най-добрите – катедрата разполага с един професор, един доцент – доктор на науките, един доцент - доктор, четирима доктори – главни асистенти, двама преподаватели и един докторант. Академичният състав на катедрата пълноценно участва в научно-изследователската работа, извършва академичен обмен по програма „Еразъм“. Необходимо е да се отбележи и плодотворната работа по осигуряване на специалността с учебни помагала и учебници.

Източници и литература:

I. Архив КТЕЛ:

1. Chalukova, T. Otchet na rakovoditelya na KTEL za razvitieto na spetsialnost “Turska filologiya” i akademichniya sustav na KTEL prez 2000-2004 g.
2. Chalukova, T. Otchet na rakovoditelya na KTEL za razvitieto na spetsialnost “Turska filologiya” i akademichniya sustav na KTEL prez 2001-2009 g.
3. Doklad ot 10 fevruari 2009 g. na rukovoditelya na KTEL dots. d-r T. Chalukova do dekana na FHN.
4. Proekt za nachalna akreditatsiya na spetsialnost “Turska filologiya” za pridobivane na obrazovatelno-kvalifikatsionna stepen “Bakalavur” i profesionalna kvalifikatsiya “filolog-turkolog”, 1998.
5. Protokol ot zasedanie na KTEL, provedeno na 05 fevruari 2009 g.
6. Protokol ot zasedanie na KTEL, provedeno na 23 may 2012 g.
7. Protokoli ot zasedaniyata na KTEL, provedeni prez perioda ot uch. 2007-2008 do uch. 2012-2013 g.
8. Yanakieva, Tsv., T. Chalukova, N. Semov. Doklad za samoosenka na sushtestvuvashkata spetsialnost “Turska filologiya”, 1998.

II. Изследвания:

9. Chalukova, T. Istoriya na katedra Turski ezik i literatura – V: Istoriya na katedrite v Shumenskiya universitet “Episkop Konstantin Preslavski” (1971-2011). Universitetsko izdatelstvo “Episkop Konstantin Preslavski”, Shumen, 2011, s. 50-55.
10. Kolarova, Y. Znakovi figuri po putya na tyurkologiyata v nay-staroto visshe uchilishte v Bulgariya. – V: Tyurkologiyata – nastoyashte i budeshhte. 60 godini spetsialnost Tyurkologiya v Sofiyskiya universitet “Sv. Kliment Ohridski”. Yubileyna konferentsiya. Sustaviteli: T. Evtimova i Diana Dinova. UI “Sv. Kliment Ohridski”, Sofiya, 2014, s. 19-24.
11. Parashevov, V. Fakultetut-filial na Sofiyskiya universitet v Shumen 1964-1971 g. – Pedagogika, 2005, kn. 2, s. 83-90.
12. Tanev, Ch. Iz istoriyata na Shumenskiya universitet “Episkop Konstantin Preslavski”. Izd. “Yuni Ekspres” OOD-Shumen, Shumen, 2010.
13. Todorova, O. “I tezi formuli na uspaha mi tejat kato chuzhda iznosena dreha”: Profesor Elena Aleksandrova Grozdanova (1941-2011) - V: Iz zhivota na evropeyskite provintsii na Osmanskata imperiya prez XV-XIX vek. Sbornik izsledvaniya v pamet na prof. d.i.n. Elena Grozdanova. IK “Gutenberg”, Sofiya, 2016, s. 11-19.
14. Toshev, M. Predgovor kum sbornika Izvori za istoriyata na grad Omurtag, t.1. Osmanski dokumenti ot XV-XVIII vek. Izd. Faber, V. Tarnovo, 2009, s. 15-17.

15. Vachkova, K. Istorija na Shumenskiya universitet "Episkop Konstantin Preslavski".
Universitetsko izdatelstvo "Episkop Konstantin Preslavski" Shumen, 2011.
16. Yalumov, I. Istorija na turskata obshtnost v Bulgariya. Sofiya, 2002.
17. Yordanova, M. Profesor Emil Boev na 80 godini. – Chujdoezikovo obuchenie, godina XXXIX,
kn. 5, 2012, s. 488-496.